

Відгук
офіційного опонента на дисертацію
Самчук Лариси Сергіївни
«Мовна особистість як категорія соціальної філософії»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок з напрямками наукових досліджень. Вирішальною для сучасної соціально-філософської думки є проблема функціонування мовної особистості, яка є об'єктом дослідження багатьох наук, як от філософії, лінгвістики, психології, соціології, культурології, але кожна із них по-різному підходить до трактування зазначеного терміну. Проте, недостатньо ґрунтовних філософських розвідок, у яких цілісно розкрита проблема сучасної мовної особистості як суб'єкта діалогу, міжкультурної комунікації, особливості культурогенезу мовної особистості в сучасному соціокультурному просторі тощо.

Тому, в даному контексті набуває ваги соціально-філософський аналіз категорії мовної особистості. Варто зазначити, що сучасні мовознавчі дослідження не дають вичерпної відповіді щодо діяльності мовної особистості в онтологічному, праксеологічному та аксіологічному дискурсах. Соціальна філософія означає стратегії формування мовної особистості, її складники, що слугуватиме фундаментом для розвитку сучасного українського суспільства. Своєчасність рецензованого дослідження підтверджує й потреба визначення міждисциплінарного поняття мовна особистість в соціально-філософському просторі, його зв'язок та диференціація з поняттями комунікативна особистість, дискурсна особистість, дослідження мовної особистості в суспільстві.

Дисертація має безпосередній зв'язок з такими актуальними напрямками наукових досліджень, як: дискурсивна персонологія, дослідження діалогу в соціальній філософії, семантикою і прагматикою комунікації. Вони достатньо узгоджуються з плановою науковою темою кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» – «Інновації у сучасному соціально-філософському пізнанні» (державний реєстраційний номер 011U010462).

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що кваліфікаційна робота Л. С. Самчук є актуальною, суспільно важливою, адже пояснює міждисциплінарне поняття мовна особистість в соціально-філософському просторі, виявляє його зв'язок та диференціацію з поняттями комунікативна особистість, дискурсна особистість, функціонування мовної особистості в суспільстві.

Оформлення рецензованої дисертації здійснено відповідно до вимог чинних нормативних документів. Робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків і списку використаних джерел, що з максимальною повнотою сприяло розкриттю цієї теми. Репрезентативними та вартими схвалення є висновки до кожного розділу, загальні висновки, що відтворюють результати проведеного дослідження. Основні положення кваліфікаційної праці висвітлено в 19 публікаціях, що свідчить про ретельність і скрупульозність авторки в процесі написання роботи.

Автореферат є ідентичним до тексту кваліфікаційної наукової праці, чітко відповідає її основним положенням. Дисертація, враховуючи сучасні вимоги, містить анотації українською та англійською мовою, які вдало розкривають основні положення роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Зміст роботи розкриває основні контексти теми праці. У Вступі авторкою обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету та завдання, об'єкт та предмет дослідження, теоретико-методологічне підґрунтя дисертаційної роботи, сформульовано положення наукової новизни, розкрито їх теоретичну та практичну значущість, вказано інформацію щодо апробації результатів дослідження, публікацій, структури та обсягу роботи. Детально розкрито наукову новизну та практичне значення здобутих результатів, що засвідчує аналітичні вміння авторки, її здатність до чіткого формулювання визначень.

Аналіз теоретичних і практичних проблем у контексті започаткованого дослідження дав змогу Л. С. Самчук зазначити про роль порівняльно-історичного, компаративного, лонгітюдного та ін. методів, системного,

компетентнісного, соціокультурного, соціокомунікативного підходів, розвідок когорти наукових напрямів – теорії мовної особистості; теорії комунікації; теорії дискурсу. Заслугове схвальної оцінки глибина теоретичного аналізу мовної особистості як елемента соціокультурного дискурсу. Передусім, авторка розглянула та виокремила сутнісні риси мовної особистості, які визначають представники різних наук – філософії, лінгвістики, психології, лінгводидактики тощо (сторінки 23-26). Авторка зазначила, що спирається на соціокультурний аспект мовної особистості, продовжуючи в цьому традицію наукової школи Є. Р. Борінштейна (сторінка 26). Заслугове уваги й те, що Л. С. Самчук постійно аналізує не тільки праці українських учених, але й зарубіжних науковців, що підтверджують посилання в тексті роботи, а також список використаних джерел дисертації. Суголосною до наших поглядів є позиція щодо розмежування понять мовна особистість, дискурсивна особистість, комунікативна особистість. Доречним вважаємо розгляд взаємодії мови і суспільства, мови і культури, їх взаємозв'язку, на підставі чого було сформульовано тетраду мова-культура-людина-суспільство. Суспільство і культура – два важливих компоненти, що впливають на мову, про що авторка стверджує на сторінці 35 рецензованої праці. Використовуючи лінгвістичний термін «концепт», вона наводить приклад сприйняття концепту дракона в різних культурах – китайській і українській – для опису взаємозв'язку між культурою і мовою. Слушно звучить теза про те, що мовна особистість постійно знаходиться під впливом соціуму та культури, тому йдеться про дослідження мовної особистості як елемента соціокультурного дискурсу у контексті соціокультурної динаміки мовної особистості.

Належним чином авторка в другому підрозділі першого розділу описує дискурсивний простір, наголошує на важливості категорій простору і часу як структурної основи комунікативної ситуації. Зазначено на ролі комунікативного простору (культурного, локального та індивідуального) та вказано, що мовна особистість може бути одночасно в трьох типах комунікативного простору.

Однією із головних переваг дисертації видається третій підрозділ першого розділу, присвячений структурі мовної особистості. Тут авторка наголосила про важливість філософії комунікації доби постмодернізму, що теж є, на нашу думку, одним із аспектів актуальності дослідження. Це створює фундамент для аналізу мовної особистості персонажа сучасної української літератури, що реалізує Л. С. Самчук у третьому розділі кваліфікаційної роботи. Важливим вбачаємо те, що на підставі міждисциплінарного аналізу категорії мовна особистість, авторка визначає її складники, які деталізує та сторінці 68 дисертації.

Підставою для того, щоб загальні висновки роботи вважати достовірними, передовсім є добре сплановані і описані другий і третій розділи дисертації. Зокрема, авторка приділяє особливу увагу діалогу мовної особистості, що є категорією для гуманізації суспільних відносин. Діалог в аспекті соціальної філософії Л. С. Самчук визначає ефективним засобом самореалізації особистості, що сприяє формуванню системи ціннісних орієнтацій, прояву власного потенціалу, досягнення взаєморозуміння (сторінка 90). Досить доречним є проведений авторкою аналіз інстаграм-сторінок (<https://www.instagram.com>) відомих українських жінок-блогерів, що сприяв виявленню комунікативних стратегій, які вони використовують під час своєї діяльності. Це дійсно новаторський підхід, який значно ілюструє та полегшує сприйняття другого підрозділу другого розділу «Специфіка мовної особистості в комунікативному процесі». Визначено такі комунікативні стратегії, як от: привернення уваги до соціальних проблем суспільства, увага до сімейних цінностей, виховання молодого покоління, екзистенціальну проблематику. Це уможливило окреслення сутнісних рис віртуальної мовної особистості крізь призму соціальної філософії. Відповідно, проведено паралель між самореалізацією мовної особистості та самореалізацією віртуальної мовної особистості.

У третьому розділі «Специфіка мовної особистості у сучасній Україні» акцентовано увагу на дослідженні вторинної мовної особистості, виокремленні її компетентностей, забезпеченні високої якості підготовки іноземних

здобувачів освіти. Враховано аналітичні дані Національного агентства із забезпечення якості освіти. Сформульовано програму ефективної соціалізації іноземних слухачів в українське суспільство. Вдало висвітлено особливості полілінгвізму, зокрема, авторка зазначає, що у процесі вивчення іноземної мови і культури формується вторинна мовна особистість, здатна опанувати картину світу, систему цінностей, комунікативні поведінкові норми суспільства. Нам імпонує авторська концепція розгляду мовної особистості персонажа художнього твору. Кожну з них скрупульозно досліджує Л. С. Самчук, наводить цитати з літературних творів, які підтверджують певну думку. Бачимо і застосування засад лінгвістичної персонології, але, авторка не заходить суто в царину лінгвістики, а залишається в площині соціальної філософії.

Заслужують високої оцінки **результати дослідження**, вони є завершеними і базуються на основних положеннях дисертації. Позитивною характеристикою наукової розвідки є **теоретична та практична значущість**, обумовлена сукупністю положень, які конкретизують наукову новизну. Результати дослідження та запропоновані положення є важливими для філософської рефлексії представленої проблеми в контексті розвитку сучасної вищої та фахової передвищої освіти. Основні положення дисертації можуть бути корисними для розробки суміжних і спільних тем у соціальній філософії, психолінгвістиці, лінгвокультурології, педагогіці, теорії соціальної комунікації, а також для міждисциплінарних досліджень проблем практичної реалізації мовної особистості як категорії соціальної філософії.

Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки є теоретично обґрунтованими, умотивованими, логічними і послідовними.

Дискусійні положення й зауваження. Високо оцінюючи рецензовану працю, крім вищезазначених зауважень та побажань, привертаємо увагу до окремих аспектів її, що потребують уточнення, пояснення чи корекції, а саме:

1. На нашу думку, варто було б в дисертації більше уваги приділити порівняльному аналізу структури мовної особистості, запропонованої філософами, психологами, лінгвістами. Під час захисту хотілося б почути, в

чому саме полягають відмінності розгляду структури мовної особистості у соціальній філософії та лінгвістиці?

2. Було б не зайвим деталізувати авторську думку стосовно функціонування прецедентних феноменів, характерних для мовної особистості персонажа художнього твору, про що йдеться на сторінках 153, 156, 161, та класифікувати їх.

3. На сторінці 105 дисертації авторка наголошує на тому, що сьогодні зростає роль соціальних мереж, у яких відбувається самореалізація віртуальної мовної особистості. Хотілося б уточнити, з чим саме це пов'язано?

Висловлені зауваження і побажання не применшують загальної високої оцінки рівню виконання дисертаційної роботи, її теоретичної цінності та практичної значущості.

Вважаю, що дисертація Самчук Лариси Сергіївни «Мовна особистість як категорія соціальної філософії» є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням.

Актуальність теми, наукова новизна основних положень, висновків, теоретичне і практичне значення її, відповідність «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, наказу МОН «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40, є підставою для присудження Самчук Ларисі Сергіївні наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальні філософія та філософія історії.

Офіційний опонент,

доктор філософських наук, доцент,
декан факультету дошкільної освіти
та музичного мистецтва

Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

Н. В. Іванова

Лідмес
Начальник
надрі...

М.В. Іванова

М.В. Іванова